

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

*Elektron nashr, 725 sahifa.
2025-yil, noyabr*

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI.....	12
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUV VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	48
Xodjimov Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиёв Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anijonovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudgetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI.....	126
Xalikov S. X.	

TURISTIK KORXONALARDA BREND CAPITALINI BAHOLASH	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
Алимова Дилафруз	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	153
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
Аллаева Г.Ж.	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
Mamatova Sevara	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
Nabiyev G'ulom Abdisalomovich	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBALARI	185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	189
Mahmudov Ulug'bek Davronovich	
KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI	193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna	
JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI	203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	210
Бозорова Озода Рахимовна	
ТЕМИРБЕТОН КО'РРИКЛАРДАГИ BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH	222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO'RSATKICHIDA AKS ETISH YO'LLARI	226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI	230
Isakov.J.Ya	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI	238
Faxriddinov Bahriddin	

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI	243
Raximov Furqat Jalolovich	
BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI.....	249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoeva Mehriqyo Ilhom qizi	
KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	254
M.I.Murodova	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI.....	264
Xalimov Javlonbek Shaxriyovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	271
Muxammadov Nodir Karimovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR.....	282
Dilfuza Shokirova	
OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna	
O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV.....	295
Xushvaqto'v Nodirbek Nomoz o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI	299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li	
HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi	
ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS	308
D.D. Omonova	
JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA Budget-SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI	314
Hojiakbar Zaynabidinov	
SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI.....	319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li	
IPAKCHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI.....	325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	332
Shermatov Sirojiddan Xaydarovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM IQTISODIYOTINING RAQAMLI MARKETING ORQALI RIVOJLANISH YO'LLARI.....	335
Egamberdiyev Muzaffar	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «БЕЗОПАСНЫЙ ГОРОД»	339
Иминов Акбаржон Одилжонович	

IQTISODIY TIZIM VA INSON QADRIYATI: KAPITALIZM VA GUMANIZM O'RTASIDA	345
Raxmatullayev Sarvar Nazar o'g'li, Abdukarimova Muborak Sharaf qizi, Madrakhimova R. G.	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA INVESTITSİYALAR JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	350
Yusupov Muxiddin Soatovich	
KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIVAVIY HISOBOT MA'LUMOTLARINI TAHLIL QILISH MASALALARI	358
Avazov Ilhom Ravshanovich	
YANGI TUZILISHLI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO'QIMALARINI OLISH USULLARI	363
S. Saparova, M. Musaeva, M. Mirsadikov, M. Mukimov	
KVANT MUHITIDA AXBOROTNI HIMOYALASHGA XIZMAT QILUVCHI MULTIPLEKSER TUZILMASI	370
Safojev Nuriddin Najmiddin o'g'li	
ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KO'P QATLAMLI IQTISODIY MEXANIZMLAR, INNOVATSION INFRATUZILMA VA INSTITUSIONAL UYG'UNLIKNING KONSEPTUAL TAHLILI	377
Kuziev Ravshan Ramazonovich	
SANOAT HAMKORLIGINING ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INTEGRATSIYA QILISH YO'LLARI	385
Boyutayev Olimjon Urayimovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	392
Akbarov G'ayratjon Ne'madjonovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA YILQICHILIK VA TUYACHILIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARINI ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZLASH	396
Sabit Gabbarov Nietali'evich	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSALARIDA AUTSORSING FAOLIYATINI MOLIVALASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR	402
Xamidov Anis Choriyevich	
NEXUS BETWEEN RENEWABLE ENERGY USE AND GDP GROWTH IN UZBEKISTAN	407
Xalimjonov Nurbek Ulug'bek o'g'li, Toxirov Shodiyor Zafar o'g'li, Jumamuratov Sultanbek Ilyasovich	
MOLIVAVIY SALOHİYATNI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	415
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
O'ZBEKISTON O'RMON XO'JALIGIDA INNOVASION MOLIVALASHTIRISH: NORMATIV TAYANCH, BOZOR INSTRUMENTLARI VA EKOTIZIM XIZMATLARI	420
Mamatqulova Muxlisaxon Mamirjanovna	
SERVIS IQTISODIYOTIDA ISH BILAN BANDLIK SHAKLLARI TRANSFORMATSIYASINI TADBIQ QILISHGA METODOLOGIK YONDASHUV	425
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TURIZMNING O'RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	431
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ «ЗЕЛЁНОГО» ФИНАНСИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ	436
Мирдовидов Бахтиер Кобилович	
MILLIY IQTISODIYOT UCHUN INVESTITSIYA RESURSI SIFATIDA UY XO'JALIKLARI JAMG'ARMALARINI RIVOJLANTIRISH	443
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI HIMOYA VOSITALARINI SUN'IY INTELLEKT BILAN INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI	448
Bozorov Suhrobjon Mumin o'g'li	

SANOAT KORXONALARIDA KPI TIZIMINI JORIY QILISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	453
Tursunov Orifali Samandarovich	
IQTISODIY BARQARORLIKGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	457
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna	
ZARAFSHON MINTAQASI HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI	463
Murtazayev Isabek Bazarbayevich	
YUQORI SAMARALI PAXTA TOZALAGICHDA MAYDA IFLOSLIKLARNI AJRATISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH VA UNING OPTIMAL PARAMETRLARINI MATEMATIK MODELASHTIRISH ASOSIDA ANIQLASH.....	471
Mirzakarimov Mirsharoffiddin Mirzaabdurahimovich	
MAHSULOTLAR RAQAMLI PASPORTI EKOTIZIMI VA UNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	478
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МОЮЩИХ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА НАТУРАЛЬНЫХ ШЕРСТЯНЫХ ВОЛОКОН.....	484
Собиров ДаниёрХолмуродович	
СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	490
Киличева Феруза Бешимовна	
KICHIK BIZNESNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA SAMARALI OMILLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI	495
Imomnazarov Xurshid Ozodbekovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASH INDIKATORLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	499
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOXASIGA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMINI TA'SIRI.....	504
Yuldashev Kodirjon Mamadjanovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	508
Shernayev Akbar Aqmirzayevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI	514
Adilov Mirkomil Miralimovich	
IDORALARARO INTEGRATSIYANING NAZARIY MODELLARI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI	520
Ashirov Jamolbek Shuxrat o'g'li	
MO'RT MATERIALLARNI MEXANIK KESIB ISHLOV BERISHDA ASBOB YUZASIDA KUZATILADIGAN YEYILISH	526
Allanazarov Akmal Abdulxaqovich, Axmedov Azamat Xaitovich, Shakirov Shuhrat Musayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	530
Lukmanov Kahramon Abdurahmanovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	534
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich	
KICHIK BIZNESNI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	540
Norqobilova Nargiza Abdigodirovna	

PNEVMOTRANSPORT TIZIMIDAGI PNEVMOQUVUR TIRSAK MATERIALINI YAXSHILASH ORQALI PAXTA SIFATIGA TA'SIRINI O'RGANISH	546
Boltabayev Bekzod Egamberdiyevich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING EKOLOGIK AKTIVLARINI HISOBGA OLISH	549
Mirzayev Komiljon Abdullajonovich	
DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI.....	553
Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRILGAN KORXONALARDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIVAVIY NATIJADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	557
Asomidinova Moxigulbonu Oybek qizi	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNING ORTIB BORISHI JAHON MIQYOSIDA JORIY ETILAYOTGAN BUSINESS READY REYTINGIDAGI BAHOLASH NATIJALARIDA YAQQOL NAMOYON BO'LMOQDA.....	562
Platov Dilshod Xaqberdiyevich, Raxmonov Doniyor Ixtiyorjon o'g'li, Ortiqova Niginabonu Alisher qizi, Raxmonov Jo'rabek Hamroyevich	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA INVESTITSIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI.....	570
Nilufar Mengqobilovna Xudayberdieva	
MAGNEZIAL BOG'LOVCHI MATERIALLAR ISHLAB CHIQUVISHDA SANOAT CHIQUVILARNI FOYDALANISHNING DUNYO VA O'ZBEKISTON MIQYOSIDAGI HOLATI	574
Rahimjon Jalilov Ravshanbek o'g'li, Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna	
KORXONALAR ISHLAB CHIQUVISH POTENSIALINING XUSUSIYATLARI VA UNDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI	578
Jalilov Bahrom Sotiboldievich	
O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV SUG'URTA INSTITUTINING RIVOJLANISH ZARURATI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY AHAMIYATI.....	583
Ravshanova Mohinur O'rolovna	
INNOVATIVE APPROACHES TO IMPROVING STUDENTS' DIGITAL COMPETENCE	588
Jalqasbayev Sultanbek Tayrbek uli	
KREATIV TURIZMDA YANGI TAJRIBALAR YARATISH: IJODIY KLASSTERLAR, MAHALLIY HUNARMANDCHILIK VA IMMERSIV TEXNOLOGIYALAR ROLI	593
Hamzayeva Dilfuza Samarovna	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISHNING ZARURIYATI VA AHAMIYATI	599
Salimjonova Zilolaxon Salimjon qizi	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH UCHUN FOYDALANILADIGAN MOLIVAVIY MAHSULOTLAR	605
Nazarova Umida Mamadali qizi	
CREDIT RISK MANAGEMENT AND PROFITABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN AN EMERGING MARKET: THE CASE OF UZBEKISTAN	609
Ruzmamat Khudayberganov Shokirjon ugli, Sobirov Yuldoshboy Ruzimboevich, Nodirbek Fayzullaev Baxtiyor Ugli	
PAXTA XOMASHYOSIDAGI IFLOSLIKLARNI TOZALASHDA UNUMDORLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OPTIMAL PARAMETRLARNI ANIQLOVCHI MATEMATIK MODEL.....	616
Karimov Abdusamat Ismonovich, Imomnazarova Nurjaxon	
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ИНСТРУМЕНТ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	621
Муродбек Болтабоев	

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIYALASHTIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	626
Valiev Umid Gulamovich	
TURIZM SOHASIDA MARKETING STRATEGIYALARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	631
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
HR MARKETING STRATEGIYALARINING KORXONA SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	635
Adilova Zulfiya Djavdatovna	
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	641
Musayeva Shoirazimovna	
ЭМПИРИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЗРЕЛОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА И ЦИФРОВИЗАЦИИ В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ УЗБЕКИСТАНА	646
Джуманиязова Сабина Михайловна	
MAMLAKATIMIZDA INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: ISTIQBOLLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR	654
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
SYNTHESIS OF FLAME-RESISTANT NANOCOMPOSITE COATINGS, THEIR THERMO-MECHANICAL PROPERTIES, AND PRACTICAL APPLICATION IN THE EVALUATION OF HEAT RESISTANCE	658
Tosheva Dilfuza Farxodovna, Siddikov Ikrom Iminjonovich, Rakhimov Firuz Fazlidinovich	
TELEKOMMUNIKATSIYA KORXONALARI FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNIKA VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	663
Xusanov Durbek Nishanovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЖЕЛЕЗОБЕТОННОЙ ТОНКОСТЕННОЙ КОНСТРУКЦИИ С ГРУНТОВЫМ МАССИВОМ В УСЛОВИЯХ ПОЛЗУЧЕСТИ	667
Уринов Адхамджан Акбарович	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	673
Qurbonov Nuriddin Ro'ziqulovich	
BOLALAR KIYIMI TEXNOLOGIYASIDA XAVFSIZLIK TALABLARI	679
Ergasheva Rashida Abdug'anievna	
AUDITNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOT SANASIDAN KEYINGI HODISALAR AUDITI	683
Muydinov Erkin Djamaldinovich	
YANGI KELAJAK UCHUN RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QAMRAB OLISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	689
Jalilov Sherzod Kaxramanovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI KO'P OMILLI BOG'LANISHLAR ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	693
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MEHNAT BOZORI VA BANDLIKNING TRANSFORMATSIYASI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR	697
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
К ВОПРОСУ РАСЧЕТА ПАРАМЕТРОВ КРОМОК ПРИ ВЫСОКОЧАСТОТНОЙ СВАРКИ ТРУБНОЙ ЗАГОТОВКИ ИЗ ФЕРРОМАГНИТНОГО МАТЕРИАЛА	704
Заиркулов Элёр Ёқубжон ўғли	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISHGA UMUMIY YONDASHUVLAR	708
Saidova Kamola Xoshimovna	

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ НА ПРОИЗВОДСТВО ПРОДУКЦИИ	713
Минутдинова Лилия Тагировна	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA EKSPORT SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING INSTITUTIONAL VA TARKIBIY OMILLARI EMPIRIK TAHLILI	719
Raximov To'xtabek Jumaboyevich	

RIVOJLANGAN DAVLATLARDA EKSPORT SALOHIYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING INSTITUTSIONAL VA TARKIBIY OMILLARI EMPIRIK TAHLILI

Raximov To'xtabek Jumaboyevich

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti
Iqtisodiyot kafedrası mudiri, Iqtisodiyot fanları doktori

e-mail: tuxtabek.r@urdu.uz

ORCID: 0000-0002-8658-8946

Annotatsiya. Mazkur maqolada rivojlangan davlatlarda eksport salohiyatidan samarali foydalanishning institutsional va tarkibiy omillari empirik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida eksport faoliyatini tartibga soluvchi institutsional mexanizmlar, davlat qo'llab-quvvatlash tizimi, normativ-huquqiy baza va eksport infratuzilmasining roli o'rganiladi. Tadqiqot natijalari rivojlangan davlatlar tajribasini hisobga olgan holda milliy eksport siyosatini takomillashtirish, eksport samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: eksport salohiyati, rivojlangan davlatlar, institutsional omillar, tarkibiy omillar, eksport samaradorligi, empirik tahlil, diversifikatsiya, raqobatbardoshlik.

Abstract. This article provides an empirical analysis of the institutional and structural factors of effective export potential utilization in developed countries. The study examines institutional mechanisms regulating export activities, the system of state support, the regulatory framework, and the role of export infrastructure. The research findings contribute to the formulation of practical recommendations for improving national export policy, enhancing export efficiency, and strengthening competitiveness, taking into account the experience of developed countries.

Keywords: export potential, developed countries, institutional factors, structural factors, export efficiency, empirical analysis, diversification, competitiveness.

Аннотация. В статье проводится эмпирический анализ институциональных и структурных факторов эффективного использования экспортного потенциала в развитых странах. В рамках исследования изучаются институциональные механизмы регулирования экспортной деятельности, система государственной поддержки, нормативно-правовая база, а также роль экспортной инфраструктуры. Результаты исследования способствуют формированию практических рекомендаций по совершенствованию национальной экспортной политики, повышению эффективности экспорта и усилению конкурентоспособности с учётом опыта развитых стран.

Ключевые слова: экспортный потенциал, развитые страны, институциональные факторы, структурные факторы, эффективность экспорта, эмпирический анализ, диверсификация, конкурентоспособность.

KIRISH

Bugungi kunda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri mahalliy korxonalarning eksport salohiyatini rivojlantirish masalalariga qaratilmoqda. Mavjud tahlillar shuni ko'rsatadiki, korxonalarda eksport salohiyatidan foydalanish imkoniyatlari hali to'liq ishga solinmagan bo'lib, bu holat eksport faoliyatini yanada takomillashtirish uchun sezilarli rivojlanish zaxiralari mavjudligini anglatadi. Shu nuqtai nazardan, mahalliy eksportda kuzatilayotgan ayrim tendensiyalar eksport tarkibini sifat jihatidan yangilash va diversifikatsiya qilish zaruratini ko'rsatadi.

Xususan, xomashyo yo'nalishidagi eksportning imkoniyatlari bosqichma-bosqich kengayish chegarasiga yetib borayotgani, eksport tarkibida mashinasozlik va xomashyo mahsulotlari ulushi o'rtasidagi nomutanosiblikning kuchayishi qayta ishlash va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni jadallashtirish zaruratini

yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, mashinasozlik korxonalarida mavjud eksport salohiyatini yanada samarali safarbar etish imkoniyatlari mavjud bo'lib, bu yo'nalishda institutsional va tashkiliy mexanizmlarni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon savdo tashkiloti talablariga mos eksportga yo'naltirilgan sanoat rivojini rag'batlantirish esa zamonaviy sanoat siyosatini izchil amalga oshirish orqali yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

Korxonada ishlab chiqarishni samarali tashkil etish ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlab, uning tashkiliy barqarorligini mustahkamlaydi. Moliyaviy salohiyat korxonaning joriy va istiqboldagi moliyaviy-xo'jalik faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslar bilan ta'minlaydi. Resurs salohiyati esa korxonaning mahsulot ishlab chiqarish va realizatsiya qilish bo'yicha xo'jalik faoliyatining moddiy va tashkiliy asosini tashkil etadi [1]. Ushbu salohiyat turlarining uyg'un rivoji korxonaning eksport imkoniyatlarini kengaytirish va uning tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING SHARHI

Mualliflar yog'och sanoat kompleksi eksport salohiyatining o'ziga xos jihatlarini yoritib, ushbu tarmoqda eksport imkoniyatlarini belgilovchi asosiy omillarga alohida e'tibor qaratadilar. Xususan, eksport salohiyatiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri yog'och sanoati mahsulotlarining ekologik toza savdosi hisoblanadi. Mazkur yo'nalish bugungi kunda tobora ommalashib borib, davlatlar o'rtasidagi savdo munosabatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

G. Tyan, V. Yu, T.T.X.Vu va G.-Yu. Ma fikriga ko'ra, "DSP, organolit, gazeta qog'ozi, karton va o'ram qog'ozi savdosi o'rtacha darajadagi rentabellikka ega. O'rta zichlikdagi yog'och tolali plitalar va fanera ishlab chiqaruvchi korxonalar ekologik samaradorlikni oshirish va ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish orqali o'z raqobatbardoshligini kuchaytirish imkoniyatiga ega" [2]. Ushbu yondashuv yog'och sanoati korxonalarida texnologik yangilanish va ekologik standartlarga moslashuv eksport salohiyatini yanada rivojlantirish uchun muhim zamin yaratishini ko'rsatadi.

Yog'och sanoati mahsulotlarini eksport qilish jarayonida raqamli texnologiyalar va dasturiy yechimlarni joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, Indoneziyada yog'och mahsulotlarining qonuniy kelib chiqishini tasdiqlovchi tekshiruv dasturlarining joriy etilishi o'rmon xo'jaligini boshqarish tizimini takomillashtirishga, shaffoflikni oshirishga va xalqaro bozorlarda ishonchni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, qator davlatlar, jumladan Xitoy, yog'och sanoati mahsulotlarini eksport qilish jarayonida yuzaga kelgan muammolarni rivojlanish imkoniyatlariga aylantirishga muvaffaq bo'lgan. Xususan, xarajatlarning oshishi, xalqaro talabning qisqarishi, texnologik tafovut va savdo to'siqlarining kuchayishi sharoitida korxonalar faoliyatini takomillashtirish bo'yicha muhim innovatsion qarorlar qabul qilindi. Natijada ishlab chiqaruvchilar original uskuna ishlab chiqaruvchilardan (OEM) original dizayn ishlab chiqaruvchilarga (ODM), keyinchalik esa original brend ishlab chiqaruvchilarga (OBM) o'tish orqali qo'shimcha qiymat yaratish va eksport salohiyatini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'ldilar [3].

Doktor Bi Vanamning ta'kidlashicha, "ekologik nuqtai nazardan yog'och mahsulotlari metall, plastmassa va sement asosidagi alternativ materiallarga nisbatan ustunlikka ega, chunki ular qayta ishlanishi mumkin, energiya tejamkor hisoblanadi va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytiradi. Shu bois ko'plab mamlakatlarda o'rmon siyosati, qonunchilik hamda milliy o'rmon xo'jaligi dasturlari barqaror o'rmondan foydalanishni rag'batlantirish, biologik xilma-xillikni saqlash va noqonuniy yog'och kesimini cheklashga qaratilgan holda takomillashtirilmoqda" [4].

Mahsulotning raqobatbardoshligi eksport salohiyatining muhim sharti hisoblanadi. P.M. Moziyass ta'kidlaganidek, ichki iqtisodiy jarayonlar tashqi iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlar bilan uyg'unlashgan holda eksport faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xususan, jahon tovar bozorlaridagi talabning pasayishi yoki rivojlangan mamlakatlarda pul-kredit siyosatining o'zgarishi xalqaro kapital harakatlarining beqarorligini kuchaytirishi mumkin [5]. Shu bilan birga, ushbu omillarni hisobga olgan holda moslashuvchan strategiyalarni qo'llash korxonalarga eksport faoliyatining barqarorligini ta'minlash imkonini beradi.

Shunday qilib, korxona darajasidagi eksport salohiyati iqtisodiy subyektning rivojlanish strategiyasini uning mahsulotlariga xorijiy bozorlarda mavjud va istiqboldagi talabni hisobga olgan holda belgilash imkonini beruvchi muhim iqtisodiy kategoriya sifatida namoyon bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot natijalariga ko'ra, salohiyat tizimning muhim xususiyati bo'lib, u mavjud resurslar va ishlab chiqarish vositalari jamlanmasini, shuningdek, subyektning mahsulot, ish yoki xizmatlarni shakllantirish, ishlab chiqarish va rivojlantirishga yo'naltirilgan imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Salohiyat subyektning ichki va tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashish orqali namoyon bo'ladigan potensial imkoniyatlarni ham qamrab oladi hamda ma'lum maqsadlarga erishish jarayonida faol foydalaniladi.

Salohiyatning shakllanishi va rivojlanishi vaqt bilan cheklanmagan bo'lib, u kadrlar, investitsiyalar, institutsional, marketing, moliyaviy va boshqa resurslar majmuasini o'zida mujassamlashtiradi. Muhimi, salohiyat nafaqat moddiy resurslarni, balki nomoddiy omillarni – bilimlar, ko'nikmalar, tajriba, innovatsion g'oyalar va tashkiliy imkoniyatlarni ham qamrab oladi. Ushbu omillar keyinchalik mahsulot, tovar yoki xizmat shaklida iqtisodiy natijaga aylanadi.

Eksport esa tashqi savdo faoliyatining muhim yo'nalishi bo'lib, u orqali davlat hududidan tashqarida xorijiy hamkorlarga tovarlar sotiladi, ishlar bajariladi va xizmatlar ko'rsatiladi [6]. Shu nuqtai nazardan, salohiyat xo'jalik faoliyatining resurslar bilan ta'minlanganlik darajasini ifodalasa, eksport ushbu salohiyatni amalda ro'yobga chiqarish yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Turli salohiyat turlarining uyg'unlashuvi natijasida "eksport salohiyati" tushunchasi shakllanib, u yakuniy mahsulot samaradorligi va uning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini tavsiflaydi.

Eksport salohiyati xalqaro savdoning rivojlanish sur'atlarini belgilovchi muhim omil bo'lib, davlat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. U mamlakatning ichki va tashqi salohiyatlarini turli yo'nalishlarda shakllantirishga, shuningdek, uzoq muddatli istiqbolda rivojlanish strategiyasini amalga oshirishga zamin yaratadi. Bu jarayon davlatlar o'rtasidagi eksport aloqalarini mustahkamlash va takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash orqali amalga oshiriladi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy islohotlar eksport salohiyatini oshirish uchun qulay institutsional va iqtisodiy shart-sharoitlar yaratishga qaratiladi. Ushbu masalani hal etish iqtisodiy islohotlarning umumiy va oraliq maqsadlariga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi bosqichda nisbiy afzalliklar nafaqat an'anaviy ishlab chiqarish omillariga (yer, mehnat, kapital), balki innovatsiyalar, texnologiyalar va inson kapitaliga tayangan holda shakllanmoqda.

AQSh tajribasi shuni ko'rsatadiki, og'ir sanoat tarmoqlarining, jumladan elektroenergetika, mashinasozlik va kimyo sanoatining yuqori darajada rivojlanganligi mamlakatni jahon eksporti yetakchilaridan biriga aylantirgan [7]. Eksport faoliyatining rivojlanish sur'atlari milliy iqtisodiyotning inqirozdan chiqish samaradorligini aks ettiruvchi muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Shu bois AQShda eksportni qo'llab-quvvatlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi [8].

AQShda eksportni qo'llab-quvvatlashning asosiy mexanizmlaridan biri eksport kreditlari tizimi bo'lib, u eksportchilarni moliyaviy resurslar bilan ta'minlash orqali ularning tashqi bozorlardagi faolligini oshiradi [9]. Shuningdek, Amerika eksport tashabbusi doirasida davlat tomonidan tartibga solish tizimlarini takomillashtirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kengaytirish, eksportchilarga siyosiy va institutsional yordam ko'rsatish kabi yo'nalishlar amalga oshirilmoqda [10].

Rossiya tajribasida eksport salohiyati korxonaning ichki va tashqi iqtisodiy faoliyati o'rtasidagi uyg'unlik asosida shakllanadi. Bu yondashuv korxonaning ichki imkoniyatlarini doimiy takomillashtirish va tashqi bozorlarda raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi [11]. Mamlakatda eksport salohiyatiga resursga asoslangan, funksional, raqobatga yo'naltirilgan, daromadga yo'naltirilgan va rivojlanishga yo'naltirilgan yondashuvlar keng qo'llaniladi.

Yaponiya tajribasida eksportni qo'llab-quvvatlash innovatsion rivojlanish bilan uzviy bog'langan. Mamlakat iqtisodiyot, savdo va sanoat vazirligi eksport faoliyatini muvofiqlashtiruvchi markaziy organ sifatida faoliyat yuritadi. Ilmiy-tadqiqot natijalarini tijoratlashtirish, yuqori texnologiyalarni joriy etish va intellektual mulkni himoya qilish eksport salohiyatini oshirishning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi [13].

Hindiston tajribasi esa samarali sanoat siyosati va savdoni liberallashtirish orqali qisqa muddatda yuqori eksport natijalariga erishish mumkinligini ko'rsatadi. Axborot texnologiyalari, farmasevtika va yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti mamlakat eksport salohiyatining tayanch yo'nalishlariga aylandi. Maxsus iqtisodiy zonalar va investitsiyalarni rag'batlantirish mexanizmlari eksportga yo'naltirilgan tadbirkorlikni jadal rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, ilg'or xorijiy tajribalar eksport salohiyatini rivojlantirishda davlatning faol institutsional roli, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, inson kapitaliga investitsiya kiritish va tashqi bozorlarga moslashuvchan strategiyalarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatda eksport ehtiyojlarini qondirish maqsadida ichki xaridlarni aktsiz to'lovlaridan ozod etgan holda ustuvor amalga oshirish mexanizmi joriy etilgan. Bu yondashuv eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rag'batlantirish, tannarxni pasaytirish va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

Kichik biznesning eksport salohiyatini rivojlantirish mamlakat iqtisodiy siyosatining eng muhim strategik vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu munosabat bilan mazkur sektor tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulot va xizmatlar eksport jarayonlarida faol ishtirok etib, milliy va xalqaro ko'rgazmalarning tashkilotchisi hamda ishtirokchisi sifatida muhim rol o'ynamoqda. Ko'rgazmalar doirasida tovarlar va xizmatlarni sotishning tijorat

imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan marketing tadqiqotlari olib boriladi, texnologiyalar transferti, sanoat kooperatsiyasi va korxonalararo hamkorlik masalalari muhokama qilinadi.

Eksportni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish bo'yicha asosiy yo'nalishlar quyidagilardan iborat:

- tovarlar va xizmatlar eksportini rivojlantirish, texnik loyihalar hamda tayyor sanoat obyektlarini eksport qilish va ishga tushirish;
- axborot texnologiyalari va dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va eksport qilish, xalqaro tanlovlarda ishtirok etish;
- xalqaro tovarlar va uskunalari eksporti hajmini yiliga 3 mlrd AQSh dollarigacha yetkazish;
- hisob-kitoblarni tezkor amalga oshirish, tijorat takliflarini tayyorlash va rasmiylashtirish jarayonlarini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash;
- minimal foiz stavkalari bo'yicha kreditlash va qulay qaytarish shartlari asosida yuqori darajadagi moliyaviy xizmatlar ko'rsatish;
- eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishlarning shoshilinch ehtiyojlari uchun aylanma mablag'lar bilan ta'minlash;
- mahsulot sifatini oshirish maqsadida korxonalarga mahalliy va import xomashyosini xarid qilishda moliyaviy yordam ko'rsatish;
- eksport yetkazib berishdan oldingi va tovarlar jo'natilgandan keyingi bosqichlarda moliyaviy qo'llab-quvvatlash.

Mamlakatda biznes eksportini moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha asosiy funksiyalarni Hindiston Kichik biznesni rivojlantirish banki amalga oshiradi. Shu bilan birga, ushbu sohada 20 ga yaqin banklar va kredit-moliya institutlari faoliyat yuritib, eksport operatsiyalarini moliyalashtirish, shuningdek, xorijiy investitsiyalarni turli xatarlardan sug'urtalash bilan shug'ullanadi. Yirik sanoat birlashmalari ham eksportni rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shmoqda.

Eksportni rivojlantirish bo'yicha ijobiy tajribalarni inobatga olgan holda, Hindiston Savdo va sanoat vazirligi eksport hajmini keskin oshirishga qaratilgan strategiyani ishlab chiqdi. Mazkur strategiyaga ko'ra, eksport hajmini yiliga qariyb ikki baravar oshirib, 150 mlrd AQSh dollariga yetkazish rejalashtirilgan. Strategiyani amalga oshirish moliyaviy va jamoat infratuzilmasini rivojlantirish orqali qo'llab-quvvatlanadi.

Xitoy tajribasi shuni ko'rsatadiki, mamlakat asosan tovarlar eksportiga ixtisoslashgan bo'lib, xizmatlar ulushi nisbatan kamroqdir. Xitoy mahsulotlarining raqobatbardoshligi, avvalo, mehnat resurslarining samarali tashkil etilishi va yuqori mehnat unumdorligi bilan ta'minlanadi [14]. 2021-yilda Xitoyda ishlab chiqarilgan mahsulotlar uchun jahon o'rta sinfining qariyb 30 foizini qamrab olgan yirik bozor shakllangan bo'lib, ushbu bozorda mustahkam mavqega ega bo'lish savdo ishtirokchilari uchun muhim strategik maqsadga aylangan.

Xitoy o'z mahsulotlarini butun dunyoga eksport qiladi, uning asosiy savdo hamkorlari qatoriga AQSh, Yaponiya, Rossiya, Germaniya, Saudiya Arabistoni va Tayvan kiradi. Shu bilan birga, mamlakat ichki iste'molning ahamiyati ortib borayotgani kuzatilmoqda: agar ilgari ishlab chiqarilgan mahsulotlarning katta qismi eksportga yo'naltirilgan bo'lsa, 2020-2021-yillarda mahsulotlarning asosiy qismi ichki bozorga yo'naltirildi.

Eksport dinamikasi shuni ko'rsatadiki, 2021-yilning dastlabki to'rt oyida Xitoy eksporti o'tgan yilning shu davriga nisbatan 44 foizga oshib, 973,7 mlrd AQSh dollarini tashkil etdi. Tashqi savdoning umumiy hajmi esa 1,79 trln dollariga yetdi, savdo profitsiti 157,9 mlrd dollarni tashkil etdi.

2023-yilda Xitoy eksportining yetakchi mahsulot guruhlarini quyidagilardan iborat bo'ldi [15]:

- elektr mashinalari va uskunalari – 899 mlrd dollar (26,5%);
- mashinalar va kompyuterlar – 512 mlrd dollar (15,1%);
- avtomobillar – 192,7 mlrd dollar (5,7%);
- plastmassa buyumlar – 132,5 mlrd dollar (3,9%);
- mebel va yig'ma konstruksiyalar – 121 mlrd dollar (3,6%);
- temir va po'lat buyumlar – 97,9 mlrd dollar (2,9%);
- o'yinchoqlar – 89,1 mlrd dollar (2,6%);
- trikotaj kiyim va aksessuarlar – 83 mlrd dollar (2,5%);
- organik kimyoviy moddalar – 77,9 mlrd dollar (2,3%);
- kiyim va aksessuarlar – 70,9 mlrd dollar (2,1%).

Xitoyning eng yaxshi 10 ta eksport mahsuloti umumiy eksport qiymatining 67,2 foizini tashkil etadi. Shu bilan birga, 1990-yillardan buyon eksport tarkibida sifat jihatidan o'zgarishlar kuzatilmoqda: qishloq xo'jaligi mahsulotlari ulushi bosqichma-bosqich kamayib, yuqori texnologiyali va sanoat mahsulotlari ulushi ortib bormoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ishlab chiqarish sanoatining o'rta texnologiyali mahsulotlari ulushi bosqichma-bosqich qisqarib, uning o'rnini murakkab va yuqori texnologiyali mahsulotlar – xususan, elektron qurilmalar va kompyuter texnikasi

egallamoqda. Bu jarayon eksport tarkibida mahsulotlarning texnologik murakkablik darajasini oshirishga yo'naltirilgan strukturaviy siljishlar amalga oshirilayotganidan dalolat beradi.

Bugungi kunda Xitoy eksporti mamlakatning daromad darajasini inobatga olgan holda kutilganidan ko'ra sanoati rivojlangan davlatlar eksport tarkibiga yaqinlashib bormoqda. Xitoy tomonidan eksport qilinayotgan mahsulotlarning yuqori murakkablik darajasi mamlakat daromadlarining barqaror o'sishi bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu holat eksport modelining sifat jihatidan takomillashayotganini ko'rsatadi.

Mazkur tendensiya mamlakatning kelajakdagi iqtisodiy o'sishi uchun eksport imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Asosiy g'oya shundan iboratki, yuqori mahsuldor va bilim talab qiluvchi mahsulotlarni ishlab chiqarish va eksport qilish an'anaviy, past texnologiyali tovarlarga nisbatan iqtisodiy o'sishni tezroq va barqarorroq ta'minlaydi. Shu sababli, eksport tarkibida bilimga asoslangan, yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Saltarelli F., Cimini V., Tacchella A., Zaccaria A., Cristelli M. Is Export a Probe for Domestic Production? / F. Saltarelli, V. Cimini, A. Tacchella, A. Zaccaria, M. Cristelli. DOI: 10.3389/fphy.2020.00180. // *Frontiers in Physics*. 2020. T. 8. C. 1-11. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fphy.2020.00180/full>
2. Tian G., Yu W., Vu T.T.H., Green Assessment of Imports and Exports of Wooden Forest Products Based on Forest Processing Industry: A Case Study of China. / G. Tian; W. Yu; T.T.H. Vu; G.-Y. Ma. DOI: 10.3390/f12020166 // *Forests*-2021.-T.12(166)-C.1-17.
3. Han X., Wen Y., Kant S. The global competitiveness of the Chinese wooden furniture industry. / X. Han, Y. Wen, S. Kant. 10.1016/j.forpol.2009.07.006 // *Forest Policy and Economics* 2009. T. 11(8). C. 561-569. URL: <https://www.sci-hub.ru/10.1016/j.forpol.2009.07.006>
4. Vanam, D.B. Timber trade in India – Challenges and Policies / D.B. Vanam. DOI: 10.36713/epra2013 // *International Journal of Multidisciplinary Research* 2019. T. 5(12). C. 119-122. <https://eprajournals.com/IJMR/article/1876/abstract>
5. Мозиас П.М. Экономика Китая: погружены в новую нормальность / П.М. Мозиас. DOI 10.32609/0042-8736-2015-5-134-158 // *Вопросы экономики*. 2015. № 5. С. 134–158. URL: <https://elibrary.ru/trkczi> (дата обращения 29.09.2023).
6. Kahiya E. Five decades of research on export barriers: Review and future directions
7. Искандарова Д.Б. Зарубежный опыт повышения экспортного потенциала страны. // "Экономика и социум", №10 (53), 2018. - с. 297-298.
8. Огрызов А.А. Опыт США по поддержке экспорта и экспортному кредитованию. // *Мировая экономика*, 2015, 11(132). - с. 121.
9. Карачев И.А. Определение категории "экспортный потенциал предприятия" в контексте формирования региональной модели ВЭД. // *Вестник финансового университета*, 4, 2015. с. 25.
10. Тишкина Е.А. Современные тенденции экспорта КНР. // *Российский внешнеэкономический вестник*, №12 (Декабрь), 2009. - с. 19.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100